

ETNOPEDAGOGIA FAMILIEI
Aurelia Buzenco, doctorand
Universitatea Pedagogic „Ion Creang ”

Abstract: *We cannot reach human perfection without love and tenderness, the most fitting place for their cultivation being the family. The family represents a system composed of several persons interacting among each other, whose attitudes and behavior are interdependent and intercorrelated. The space necessary to create harmonious relationships between its members and to bring up children is the parental house. The article below reflects the problem of family ethno pedagogy and analyzes a series of family factors that form the structural mechanisms of a harmonious personality.*

Key words: *family ethnopedagogy, folk pedagogy, folk creation, harmonious relations, education aspirations.*

Cuvântul tat lui și al mamei este considerat de copiii din familiile române să a fi drept lege. Chiar și copiii cștorii, foră și de împrejurări și stea împreună cu părinții, nu consideră posibil să întreprindă ceva din propria inițiativă.

În relațiile dintre frații și surorile mai mari din familie se poate observa manifestarea sentimentului de atașament sufletesc, sprijin reciproc. Copiii mai mari sunt o autoritate incontestabilă pentru cei mici. Ei au grijă de cei mai mici. Aceste *trăsături naționale* ale educației de familie se raportează și la coală.

În pedagogia populară părinții acordau o atenție deosebită particularităților de vârstă ale copiilor. Analiza operelor de creație populară orală permite evidențierea caracteristicilor de vârstă. Fiecare vârstă are caracteristica sa, se manifestă printr-un anumit comportament acasă și în afara casei, în societate.

Creația populară orală îi atribuie omului numeroase trăsături. O caracteristică a câtorva cuvinte înglobează idei despre complexitatea și bogăția naturii umane. Or, calitățile tradiționale ale personalității, cum ar fi *fat cuminte și frumoasă și bătătorit voinic*, nu se rezumă doar la particularitățile sus-numite. *Cumsec denia*, trăsătura esențială a unei fete frumoase, presupune și pricepere în toate. Prin urmare, sintagma *cuminte și frumoasă* constituie o valoare universală, deoarece este cea mai înaltă apreciere a unei fete din perspectivă populară, reprezentând totodată *modelul ideal de femeie*. În mod analog, *bătătoritul voinic* constituie programul formării personalității bărbatului, formula generalizată a trăsăturilor lui pozitive.

Percepțiile general-umane despre frumos și bine sunt specifice mai multor etnii, toate apreciind *probitatea, inteligența, hărnicia, sinceritatea, curajul, vitejia, măriniția, noblețea, bunătațea*.

În pedagogia populară prezintă interes încercarea de a clasifica virtuțile poporului după importanță. Astfel, prima pe scara valorilor se situează *hărnicia*, după care vin *inteligența, sănătatea, frumusețea, ospitalitatea*. Scopul educației în familie vizează anumite cultivarea acestor calități. Din momentul nașterii bărbatului și se ură: *Acest bărbat ce l-am ridicat să fie norocos și mințos, și vioi, și drăgăstos, și sănătos, și învâțat, și bogat, om de treabă și luat în seamă!* [8, p. 42], iar fetei ei: *aceast copil să fie frumoasă, ... și femeie de treabă, și luat în seamă!* [5, p. 40].

Prima urare în cinstea nou-născutului îl binecuvântează pe sugar în felul următor: *să fi puternic, curajos, fericit, să-și cinstească părinții pe cei mai mari și pe cei bătrâni, să*

*tr ie ti mul i ani i s ai copii. Iar cea dintâi urare a na ei sun astfel: s fie voios i frumos, s tr iasc i s creasc sau s fie scump ca argintul, dulce ca mierea, bun ca pâinea, s n tos ca oul, rumeor ca bujorul, atr g tor ca busuiocul i alb ca laptele [5, p.58]. Cântecel de leag n au menirea de a-i lini ti i de a-i adormi pe copii. Ele sunt foarte vechi, transmi ându-se din genera ie în genera ie, î i au originea înc de la mamele romane, care î i adormeau pruncii cu *nenea*. Astfel, pentru b iat se cânt : *Nani-nani puiul meu, ferici-te-ar Dumnezeu, / S fii oache i frumos / Ca un soare luminos, / Fetele s te-ndr geasc , / Flori în calea ta s creasc ! [5, p.198], iar pentru feti se zice: Nani-nani, copili / Draga mamei garofi , / C mama te-a leg na / i pe fa te-a sp la / Cu ap de la izvoare / Ca s fii rupt din soare. Nani-nani, dr guli , / Cre te-ai ca o garofi , / S fii-nalt trestioar / Alb ca o l cr mioar , / Blând ca o turturea / i frumoas ca o stea! [5, 199].**

Cântecul de leag n are mai întotdeauna infiltra ii folclorice. Fiind totu i mai complex decât pare la prima vedere, el merit o aten ie aparte în cadrul *etnopedagogiei familiei*. Pe de o parte, acesta îmbrac forma unui cântecel oarecum simplist (versuri scurte, ritm popular, rim împerecheat etc.), având scopul de a-i aduce copilului lini tea i somnul. De obicei, cântecul de leag n este un joc ingenios de cuvinte în care predomin diminutivele, dezmierdând auzul i inima, adormind copilul. La o analiz mai minu ioas îns sesiz m c el con ine simboluri, tematici, motive i idei universale.

Pruncul este un centru al Universului care dirijeaz i chiar genereaz toate fenomenele naturii: *copilul doarme: cerul e limpede, p mântul e greu, stelele î i acoper ochii. Copilul se treze te, noaptea se preface în zi, toamna - în prim var , vântul vorbe te cu marea, mun ii pornesc înspre es. Copilul p e te: se mir iarba, se mir orizontul, se mir p mântul. Mama a s rutat copilul i pe locul s rutului au dat colte visele omenirii [2, p. 241, apud I. Gheorghii].*

Cântecul de leag n serve te, ca i întreaga crea ie popular oral , drept surs de inspira ie pentru poezii consacra i, ceea ce ne demonstreaz înc o dat ponderea lui în cadrul întregii literaturi. Grigore Vieru, sorbind din savoarea versului popular, a dat na tere unui cântec de leag n complex din punct de vedere al mesajului, ridicându-l astfel la înaltul rang de model educa ional: *Pe-amintirea lui bunicu, / Pe nesomnul lui t ticu, / Pe un vers de Eminescu, / Pe p mântul ce-l iubescu, / S iube ti i tu a a, / Hai, puii, nani-na [10, p.99].*

Purt toarea unit ii virtu ilor morale ale familiei i ale neamului *reprezint femeia*. Femeia este mama, ocrotitoarea c minului, creatoarea atmosferei imperceptibile în care sunt educate genera iile în cre tere. Esen a etnic a familiei *constituie spiritul de sacrificiu al mamei, abnega ia, bun tatea i incomparabila ei iubire. Apari ia stelar a mamei pe cerul pruncului e întâlnirea cu lumea în ceea ce are aceast lume mai frumos, mai pur i mai în l tor [1, p.87].* De aceea insist m în continuare asupra chipului femeii ideale în contextul educa iei populare.

Prin urmare, o tân r trebuie s posede urm toarele însu iri: s fie onest , statornic , silitoare, grijulie, istea , în eleapt , frumoas i s n toas . În popor se spune despre h rnicia fetei: *h rnicia poart gospod ria [11, 62]. Logodnic de treab - concretizeaz idealul feminin în societate, semnificând corectitudinea, inteligen a, dib cia, h rnicia, frumuse ea, în elepciunea, bun tatea fetei.*

Portretul fetei este de o rar frumuse e: sub iric , cu mersul leg nat, cu glas pl cut, cu p rul b lai, cu gur mic i buzele *dulci ca smochina*, cu *obr jorii ca bujorii* i ochii *ca mura: De la piept pân la brâu / Parc e un spic de grâu, / De la brâu pân-la picioare / Parc e privighetoare*.

În pove tile populare idealul femeii este prezentat prin b trânele, so ii, mame, surori, fiice i nepo ele. Comparate cu soarele, prim vara, cu florile, cu z pada, cu cire ul în floare, cu rev rsatul zorilor, ele sunt m rinimoase i nobile. Dorin a cea mai sacr , scopul vie ii femeilor este aducerea pe lume a urma ilor i educarea lor demn . Idealul matern este prezentat prin *femeia-pas re* ca simbol al purit ii i al p cii, al unirii familiale. Atunci când copiii lipsesc de acas , maica le duce dorul, îi plânge, deoarece ei sunt fericirea i dragostea ei (*Cremene-voinicul*) [6, p.51]. De i transformat în pas re, *sufletul îl avea tot de mam* [4, p.92]. Auzindu- i copilul plângând, îi cânt cu jale. Pruncul se lini te te la auzul cântecului de leag n (*Fata mo neagului i nucul din gr din*). Fiul plecat demult de acas recunoa te bucatele mamei: *asta-i turt coapt de mama* (*Cremene voinicu*) [6, p. 57]. Respectivetele exemple demonstreaz interdependen a i empatia reciproc mam -copii.

În aceea i ordine de idei este redat , în pove ti, frumuse ea sufleteasc : *fata era cuminte, harnic i ascult toare c le bucura inima b trânilor de întinereau amândoi* (*Tudor cel Viteaz*) [6, p.64]. Omul c zut la necaz înduio eaz atât de mult inima Ilenei Cosânzene, încât aceasta îi sare în ajutor, *d ruindu-i un cal cu ase rânduri de aripi* [6, p.86]. Prezent este i intui ia feminin care simte r ul ab tut asupra c l torului i care îl îndrum pe calea cea bun .

O alt tr s tur comun este în elepciunea fetelor simple. În basmul *Fata ciobanului cea în eleapt* , protagonistă se dovede te a fi atât de de teapt , încât iese din încurc tur foarte u or i uime te cur ile domne ti: *vine la palat nici c lare, nici pe c rare, nici pe drum, nici pe al turea cu drumul, nici îmbr cat , nici dezbr cat , nici cu dar, nici f r dar* [4, p.71]. Împ ratul, impresionat de agerimea ei, o ia de so ie, fata ajungând la un statut înalt prin propria putere: *astfel c toate judec ile care au fost dup aceea s-au f cut cu dreptate, încât to i vorbeau c fata cea în eleapt a ciobanului a ridicat dreptatea în scaunul domnesc* [4, p.74].

Idealul femeii ca mam , so ie, gospodin poate fi prezentat sub forma unui *Cod feminin* alc tuit din *proverbe populare ca modele educative: Femeia curat te îndeamn la via* - puritatea feminin este d t toare de s n tate i trai demn. *C ma a b rbatului e cinstea femeii; În casa unde se m tur , dormi cu pl cere* reflect abilitatea de gospodin ; *Femeia bun îi aur i argint* - postura de educatoare a copiilor i p str toare a familiei, calit i de neînlocuit. *Femeia vede chiar unde b rbatul abia z re te* - denot iste imea feminin superioar b rbatului. *Femeia cinstit e coroana b rbatului, Femeia în eleapt î i zide te casa* [11, p.77] exprim ideea c h rnicia i în elepciunea contribuie la o via bun sub un acoperi fericit. În familie femeia constituie fluidul vital al continuit ii i al dragostei.

În *etnopedagogia familiei*, ideile pedagogice se afl într-o strâns leg tur cu problema educatorului. Paralel cu educa ia copiilor se puneau bazele pedagogiei populare empirice. Cercul educatorilor cuprindea în sine tot neamul de rudenie. Implicarea tuturor membrilor era diferit . Primul loc în educa ia celor mici îl ocupau *mama, bunica*, apoi *tat l*,

bunicul i na ul. Ei sunt în drept s fie principalii subiec i activi în spa iul *etnopedagogic familial*.

Responsabilitatea p rin ilor fa de copiii lor este eviden iat în permanen în popor. Despre familie, despre rolul p rin ilor în educa ia urma ilor se vorbe te mai mult în pove ti, cântece, proverbe i zic tori. În pove ti p rin ii transmit copiilor experien a lor de munc , le d sarcini de lucru. Cântecul creeaz o imagine poetic a casei p rinte ti: *casa mamei i a tatei - leag n de aur* [ideea ne apar ine].

P rin ii i copiii au existat de la începutul lumii. În fond, aceasta este legea naturii. Omul trebuie s aib copii: *ai copii, ai necazuri*. Moare unul, se îmboln ve te altul, dar bucuriile tot copiii i le aduc. Îi vezi cum cresc de când deschid ochii, cum se târ sc de-a bu ilea, cum încep a sta cop cel i apoi merg ca tot omul, în dou picioare, cum se ridic pân la genunchii t i, mai sus de genunchi, cum trec de la gâng vit la vorb , la în elegere. Nu bagi de seam cum curge vremea.

În pedagogia popular *maternitatea este considerat drept valoare social suprem , izvor al perpetu rii vie ii pe p mânt, arhitectul suprem al omenirii. Tot ce e viu pe lume are mam* [2, p.244]. Femeia-mam este pream rit de toate popoarele, deoarece este unica care *manifest fa de copil cea mai sincer dragoste*, o afec iune dezinteresat . Aceste idealuri populare despre mam sunt exprimate de în elepciunea popular : *Graiul copilului îl poate în eleg numai mama*. Aceasta se datoreaz faptului c anume mama este cea care transmite copilului înc din primele clipe ale vie ii sale cele mai pl cute senza ii. Ea asigura hrana, setea, c ldura, ging ia, încuviin eaz toate ac iunile. Treptat, copilul descoper c complexul senza iilor pozitive primite de la mam poart numele de iubire. Copilul nu trebuie s fac nimic ca mama s -l iubeasc . Ea îi poart acest sentiment pentru simplul fapt c el exist . Dragostea matern omul o simte toat via a i tinde permanent c tre acest refugiu spiritual. *Când m aflam la ora , m pomenisem uneori, mai ales noaptea, gândindu-m îndelung la p rin ii mei, la fra i, la surori. Cu duio ie, cu dulcea m pomenisem gândindu-m . i cu dor. Apoi m reîntorceam pentru un timp acas* [9, p.541].

Pozi ia specific a mamei în educa ie se datoreaz greut ilor îngrijirii nou-n scutului. coala matern de ine un rol important în formarea genera iei în cre tere. Un loc semnificativ în educare îl reprezint igiena fizic a copiilor. Cur enia trupului este sfânt , iar mama trebuie s le educe aceast calitate odraslelor sale. *În fiecare sâmb t seara ne strânge în tind , ne trece prin albie, ne limpeze te, ne schimb straiete. Cu noi b ie ii e mai u or. E mai greu cu fetele, cu alde sor -mea. Au cozi lungi, mai împletite, mai încâlcite. Pân le desplete te mama cozile, pân le piapt n , pân le împlete te cozile la loc, mai mare necazul* [9, p.237].

Durerile fizice ale mamei cauzate de na terea copilului sunt completate de grija pentru el i de munca în gospod rie. Na terea reprezenta un eveniment important în via a s tenilor. Cu toate acestea, educa ia era considerat cu mult mai grea i mai important decât na terea (Zical : *Mai greu e s cre ti un copil, decât s -l na ti*).

Importan a mamei în educarea genera iei tinere reprezint pilonul pedagogiei populare. Dac tat l apela la mijloace de pedeaps fizic , atunci mama este mediatorul familiei, un bun pedagog i psiholog. Ea este cea care aplaneaz conflictele dintre tat - fiu - alte persoane prin apelarea la mijloace care s -i sensibilizeze pe b rba i. *I-a potolit pe*

amândoi mama, plângând [9, p. 468]. În arsenalul pedagogic matern există multe mijloace originale și efective de acțiune verbală asupra copiilor: *glume, aluzii, expresii speciale*.

Încă din cele mai îndepărtate timpuri s-a alcătuit un întreg sistem de *povești materne*:

- iubete copiii, nu-i alina;
- nu învăța copilul să stea în brațe;
- nu lăsa copiii fără supraveghere.

A învăța copilul să stea în brațe - aceasta nu este decât o greșală în educația nou-născutului a unei mame fără experiență. Totuși interrelația mamă-copii este complexă și constructivă. Micuții necesită afecțiunea, grija și dragostea mamei, încât aceasta este nevoită să-i poarte cu ea: *pe Elisabeta o purta în brațe. Pe mine mă purta pe umeri. Umbla cu noi pe unde avea treabă. Ceilalți se înneau cu mâinile de fusta ei, după ea, ca puii după cloacă* [9, p.239].

Nașterea este o legitate biologică, iar educația - obligația socială a omului. Atitudinea responsabilă pentru educația copiilor era aprobată de opinia publică a satului. Un loc important îl are educația moral-spirituală. Mama are un rol hotărâtor în transmiterea codului moral format de secole de străbuni: *mama spune mereu că noi, copiii ei, trebuie să ne ferim, să nu furăm, să nu mințim, să nu râvnim la ceea ce nu este al nostru. Mama crede că Dumnezeu e pretutindeni în aerul pe care îl respirăm, în ierburile care cresc, în stele, în soare. Se duce la biserică dintr-o obișnuință care s-a înrădăcinat adânc în întreaga ei ființă: dacă a auzit că cineva a rănit un bunic, bunicul, poate că a auzit bine. Rolul deosebit în educația copiilor este recunoscut în unanimitate: tatăl și mama sunt mulți, dar mama e numai una. Femeile creează o atmosferă sentimentală fin perceptibilă cu care respiră generațiile tinere.*

Atitudinea părinților față de copil se fundamentează pe sentimentul firesc al dragostei, sentiment ce generează binele, sublimul, puterea, cordialitatea și bucuria. Totul constă în simțul mamei, în îmbinarea dragostei părintești cu exigența și respectul față de personalitatea copilului. Mama trebuie să antreneze odraslele în realizarea unor înșirări încă din frageda copilărie, la început sub supravegherea și dirijarea ei, ca ulterior aceste sarcini să fie efectuate în mod independent. Ajutorul acordat mamei, chiar dacă nu este atât de substanțial, poartă un caracter educativ și pregătește fetița pentru viață. De aceea educația trebuie să înceapă de timpuriu.

O mamă se poate considera fericită numai atunci când și-a atins scopul. Și dacă a reușit să crească oameni generosi, buni gospodari și sritori la nevoie, atunci ea, pe lângă faptul că și-a îndeplinit obligațiunea față de copii și societate, și-a înveșnicit numele în memoria acestora, rămânând omul cel mai scump și cel mai drag.

Rolul mamei în educarea copilului este hotărâtor, dar nu unic. Furnizorii de resurse în procesul de constituire a individualității sunt și tatăl, și bunicul. În general, familia românească a evoluat de-a lungul istoriei ca o matrice psihosocială cu stabilitate marcată, bazată pe principiul sincroniei și complementarității rolurilor masculine și feminine.

În pedagogia populară tatăl ocupă un loc deosebit. Rolul său pedagogic se evidențiază prin autoritatea și bunăstarea familiei, nu prin acțiuni educative practice. *Tata, de obicei, în familia românilor basarabeni este mai sever, mai puțin gingaș* [8, p.195]. În creația populară implicarea tatălui în formarea copiilor este prezentată mai mult ca factor

moral: îi apar, îi protejează de necazuri. Atunci când bătăutul pleacă în lume, îl sensibilizează și îl îndrumă cu sfaturi (metoda pedagogiei populare) utile „*Să fii cuminte, fiule. Nu lăsa să-ți strecoare oamenii și în suflet* [9, p.484]. Al doilea factor ar fi cel material: întreaga familie, asigurând membrii ei cu bani și bunuri. Însă această circumstanță nu le dă dreptul să petreacă mai puțin timp cu copiii, cum se întâmplă, de obicei. Faptul că le asigură pâinea zilnică nu este suficient ca să creeze o relație de încredere și de intimitate cu copiii proprii. Fundamentele bunelor raporturi dintre tată și copii se stabilesc în prima copilărie.

Tatăl nu este numai un părinte. Recunoscându-și copilul, el își asumă un angajament inevitabil. Rolul său în educație este la fel de important ca și cel al mamei. Împreună trăind viața cotidiană cu copilul său, tata rămâne cât mai aproape de el, de dezvoltarea lui și îi pregătește un loc binemeritat în existența sa.

În mod tradițional, tatăl a fost întotdeauna cel care servea drept intermediar *între copil și societate*. De asemenea, el este cel care oferă copilului multe lucruri necesare pentru a face pașii siguri în viață. Printre acestea putem enumera:

- deschide copilul spre lume, scoțându-l din relația mamă-copil și îi permite să devină independent;
- îi oferă stimulări noi, permițându-i să vadă viața în mai multe culori;
- furnizează un model social, un suport, care asigură copilului prioritatea de a alege singur și de a se hotărî;
- prin autoritatea sa, dă siguranță copilului, întărește atașamentul său și îi permite să se opună.

Aceste momente petrecute cu copilul în primii ani de viață vor fi garanția unei puternice interdependențe tată-fiu sau tată-fiică.

Nu putem ignora mecanismele prin care bunicii influențează evoluția structurilor de personalitate. *Bunicii* sunt purtătorii unei note specifice în contextul educației familiale, cei mai activi subiecți. În anumite cazuri, rolul bunicii în educarea nepoților echivalează cu cel al mamei, fiind mai servil, mai interesat în susținerea și ajutorarea copiilor, iar rolul bunicului, cel mai bun organizator de distracții, jocuri, plimbări, excursii [14, p.102], este mai pronunțat decât cel al tatălui. Nepoții găesc în bunicii lor repere ale celorlalte stabilități și sentimentul de siguranță. Pentru ei, bunicul și bunica sunt cei care au timp să asculte și să le explice lumea, deoarece au mai mult răbdare și experiență decât părinții lor. Bunicii sunt singurii care pot vorbi despre mama și tata *când erau mici*. Astfel ei în elegența părinților perfecți au fost și ei copii, confrunțați cu aceleași dificultăți și aceleași conflicte. Aceste povestiri îi ajută să înțeleagă succesiunea generațiilor și să se repereze în timp. Anume astfel nepoții află că provin din două familii, cea a mamei și cea a tatălui, că tanti este fiica bunicii și sora mamei. Pentru că au experiență, bunicii nu sunt axați asupra unui model ideal de perfecțiune cu care ar trebui să semene copilul. Fiind mai toleranți, copiii îi fac adesea confidenți.

Cele mai sincere și calde momente le întâlnim atunci când analizăm relațiile bunici-nepoți.

Bunicii sunt persoane deosebite, mereu dispuse să dea un sfat în elept sau să petreacă timpul cu nepoții lor. Merită un omagiu din suflet pentru faptul că sunt ei înșiși.

Locul bunicilor în pedagogia populară este determinat de axioma potrivit căreia oamenii în vârstă, cu o bogată experiență de viață, sunt cei mai buni educatori. Interrelaționarea tinerilor cu bătrânii este condiționată de zicala: *Ascultă-i pe bătrânii și învăță-i pe cei tineri*. Ideea aceasta constă în faptul că cei educați vor fi și ei ulterior educatori veritabili.

Continuitatea: aceasta este corelația dintre generații. Bunicii îi iubesc pe nepoții mai mult decât pe propriii copii. Această axiomă reprezintă leitmotivul și imboldul unei atenții sporite a bunicilor față de nepoți. Grație inteligenței și experienței de viață, rolul lor educativ este incontestabil.

BIBLIOGRAFIE:

1. Andrei Al., *Valori etnice în basmul fantastic românesc*, Relief românesc, București, 1979.
2. Armașu E., *Influența operelor folclorice moldovenești asupra dezvoltării copiilor de ase ani*, Literatură artistică, Chișinău, 1989.
3. Avram I., Silistraru, N., *Despre formarea copilului ca subiect valorizator*, Conferința științifică Internațională "Tradiționalism și modernism în educație: realități și deziderate" Chișinău 28-30 martie 2003.
4. Avram L., *Privire etnologică asupra educației copiilor precolari*. Revista *Învățământ Primar* nr. 2-3, 2003.
5. Avram L., Silistraru, N., *Folclorul, tradițiile de familie și contribuția lor la formarea orientărilor axiologice la copiii 6-7 ani*. *Analele Universității de Stat din Moldova, seria "Științe Socioumanistice"*; vol. III, octombrie 2003.
6. Avram L., *Valori etnopedagogice: Model al dezvoltării personalității precolarului 6-7 ani*, Revista de Filosofie și Literatură "Târnava" nr. 785, 2003.
7. Brădulescu C., Ghiță, Gh., *Din înțelepciunea poporului*, Ed. de Stat, 1957.
8. Bieșu N., *Însemnătatea educativă a folclorului pentru copii*, Chișinău, 1980.
9. Bieșu N., *Studiu comparat al folclorului calendaristic în R. Moldova și localitățile românești din Ucraina*, Chișinău, 1994.
10. Brănescu S., *Unitatea pedagogiei contemporane cu știința*, EDP, București, 1981.
11. Bilă V., *Literatură și obiceiurile vieții de familie din Maramureș*, Grai și suflet, București, 1996.
12. Brad L., *Romanul de familie*, vol. II: *În umbra castelului*, Ed. Eminescu, București, 1986.
13. Breazu Gh., *Colinde, Salcolum*, București, 1993.
14. Silistrau N., *Etnopedagogie*, Chișinău, CEUSM, 2003.